

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ
СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ ТА ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ ЗАГАЛОМ

Анотація. У статті виявлено особливості функціонування підприємств сільського зеленого туризму й галузі туризму в цілому. При цьому вперше порівнюється їх ефективність, а також поведінка на ринку не тільки як споріднених, але й конкурентних видів діяльності. Завдяки цьому було виявлені можливі напрями інтеграції між ними, а також стратегії розвитку й управління з метою подолання конкурентних ризиків та викликів.

Ключові слова: підприємства, туристична галузь, сільський зелений туризм, інтеграція, конкуренція, ефективність, стратегії, управління.

Summary. The article reveals features of the functioning of the enterprises of rural green tourism and tourism in general. At the same time, for the first time, they compare their effectiveness, as well as behavior in the market not only as related, but also competitive activities. As a result, possible directions for integration between them were identified, as well as strategies for development and management to overcome competitive risks and challenges.

Key words: enterprises, tourism industry, rural green tourism, integration, competition, efficiency, strategy, management.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку національного господарства України підприємства сільського зеленого туризму у країні та в Херсонській області зокрема носять більше епізодичний, фрагментарний характер функціонування і ще не сформувалися в чітко окреслений самостійний напрям діяльності на селі. Це, перш за все, пов'язано з тим, що велика частина населення, яка проживає у містах, має родичів у селі або періодично навідується у сільську місцевість (розвинений дачний та садово-городній сектор) і часто займається там сільськогосподарськими роботами. Тому атракція у виді сільськогосподарської діяльності та агрооселі для вказаної категорії відпочивальників, певна річ, не є найголовнішою, але для значного їх сегменту все ж залишається цікавою та потрібною, що актуалізує тематику досліджень.

Необхідно зазначити, що для України та для Херсонської області зокрема характерне значне поширення підприємств сільського зеленого туризму із частковими послугами. Переважно, це стосується винаймання кімнат або інших місць розміщення туристами, які приїхали відпочити на узбережжі морів і не знайшли вільних місць на базах відпочинку, отже, користувались послугами приватних господарів. Цей вид діяльності цілком можна віднести до сільського зеленого туризму, оскільки туристи все ж таки оселяються у звичай-

них хатах (агрооселях) у сільській місцевості. У такому розумінні суто туристичні підприємства й підприємства сільського зеленого туризму доповнюють одні одних. У міжнародній практиці це, як правило, конкурентні заклади, тому вивчення вказаних проявів потребує продовження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток сільського зеленого туризму є предметом наукових досліджень низки вітчизняних вчених-економістів. Останні працюють над теоретичними питаннями визначення сутності та функцій сільського туризму (М. Ігнатенко, М. Костриця), формування організаційно-економічних засад розвитку сфери (В. Липчук, Н. Липчук), вирішення проблем організації, обліку та контролю за діяльністю туристичних підприємств, що функціонують в умовах села (Т. Осадча), оцінкою стратегії та перспектив розвитку сфери сільського зеленого туризму (Л. Мармуль, Т. Пінчук, І. Романюк).

Метою статті є виявлення особливостей функціонування, оцінка ефективності вітчизняних підприємств сільського зеленого туризму й туристичної галузі в цілому, розробка стратегій їхнього розвитку на тлі міжнародних порівнянь і трендів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загальновідомо, що у США, європейських та інших розвинених країнах сільський зелений туризм

© І. А. Романюк, В. Ф. Яровий, 2017

Бібліографія ДСТУ:

Романюк І. А. Соціально-економічна ефективність функціонування підприємств сільського зеленого туризму та галузі туризму загалом / І. А. Романюк, В. Ф. Яровий // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2017. — № 4 (40). — С. 53–58.

References (APA):

Romaniuk, I. A., Yarovi, V. F. (2017). *Sotsialno-ekonomichna efektyvnist funktsionuvannia pidpriemstv silskoho zelenoho turizmu ta haluzi turizmu zahalom* [Socio-economic efficiency of the functioning of enterprises of agricultural green tourism and the field of tourism general]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, 4 (40), 53–58 (in Ukr.).

як вид відпочинку набуває все більшої популярності. Його обирає кожен третій турист. Відтак, значного поширення набули і його підприємства. Їх кількість коливається від 12,5 тис. у Австрії та Італії та до 25,0 тис. і більше у Великобританії. У деяких європейських країнах їх вклад у сільську економіку та зайнятість населення перевищує традиційні аграрні підприємства, що не є типово для України.

Підприємства сільського зеленого туризму розвиваються і в Україні, зокрема і в Херсонській області. Однак це відбувається значно повільніше, як і формування попиту на їх продукти та послуги. Так, переважну більшість вітчизняних туристів не цікавлять або мало цікавлять сільські атракції. У агрооселях вони лише ночують та харчуються [1, с. 195]. Така діяльність є напівлегальною і нічим не впорядкованою, водночас прибутки господарів іноді є досить значними. Найпоширенішим такий різновид сільського зеленого туризму є в тих селах Херсонської області, що знаходяться на морському узбережжі, а саме: с. Лазурне, с. З. Порт, с. Більшовик, с. Хорли, с. Красне, села на Арабатській Стрілці, поблизу міст Генічеськ та Скадовськ. Загалом, сільській зеленій туризму у повному розумінні цього поняття почав розвиватися у регіоні 10–15 років тому. Так, тільки з 2001 р. була створена та діє громадська організація Херсонське регіональне відділення Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні.

З цього часу розпочато роботу із залучення сільських жителів до формування туристичного продукту. Нині створено осередки сільського зеленого туризму «Каховчанка» та «Гопри». Також сертифіковані Спілкою сільські оселі знаходяться у с. Рибальче, с. Іванівка, с. Залізний Порт, с. Геройське та м. Гола Пристань, (Голопристанський район), Асканія-Нова (Чаплинський р-н), с. Олександрівка (Білозерський р-н), м. Скадовськ (Скадовський р-н), с. Хорли та м. Каланчак (Каланчацький р-н), с. Горностаївка (Горностаївський р-н) та у м. Херсоні.

У 2003 р. підприємства сільського зеленого туризму Херсонщини були вперше представлені на національному рівні. Мається на увазі участь у першій Всеукраїнській виставці-ярмарці «Українське село запрошує». Матеріали щодо господарств та підприємств сільського зеленого туризму надаються у науково-популярному журналі «Туризм сільський зелений», який видається Спілкою сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні (тепер — в електронному форматі).

У ньому відображається інформація про нові маршрути сільського зеленого туризму, культуру, традиції та ремесла, представляються гостинні господарі, надаються поради та консультації для тих, хто пропонуватиме відпочинок на селі, акцентується увага на проблемах та перспективах

розвитку [2, с. 143]. Також оприлюднюються графіки проведення всеукраїнських і регіональних виставок-ярмарків, фольклорно-етнографічних фестивалів та інша інформація, яка відкриває туристичні перспективи та історико-культурні можливості українського села.

Крім того, Спілкою створено сайт «Сільський зелений туризм в Україні»; надсилаються звернення до центральних та місцевих органів виконавчої влади, реалізуються проекти за підтримки міжнародних фондів, приймається активна участь у роботі виставок і ярмарків, що сприяє щорічному збільшенню прихильників відпочинку на селі. Видання каталогів «Українське село запрошує», випуск «Порад для організаторів та власників садиб» та створення електронної бази даних садиб сільського зеленого туризму свідчить про успішність заходів, які зроблені цією організацією. Крім того, з 2006 р. започатковано видання серії «Бібліотечка власника садиби», друкуються також тематичні довідники: зимовий відпочинок, рибальство тощо.

Щодо більш масштабного і сталого розвитку суб'єктів сільського зеленого туризму в регіоні, то тут першочерговим завданням є необхідність створення пропозиції туристичного продукту як на кількісному, так і на якісному рівнях [3, с. 75]. Основою їх розвитку мають стати агропромислові підприємства області та приватні господарства населення. Ринкові засади економіки відкрили простір для прояву приватної ініціативи і вивільнення на цій основі підприємницького потенціалу не лише у виробничо-господарських формуваннях, а й у домогосподарствах. Без будь-яких перебільшень можна сказати, що донедавна прихований потенціал людських умінь, енергії та зацікавленості найбільшою мірою проявився на селі. Це, передусім, підтверджується тим, що сільські домогосподарства взяли на себе виробництво переважної частини продукції сільського господарства, що виробляється в країні (табл. 1).

Так, у валовій продукції сільського господарства країни у 2015 р. 59,3 % припадало саме на господарства населення, у тому числі 55,0 % — продукції рослинництва і 66,7 % — тваринницької продукції (табл. 1). Ще більш показовими у цьому відношенні є дані по Херсонській області, в якій аналогічні показники у тому ж році становили відповідно 53,2, 50,2 і 63,0 %. Подібна тенденція зберігається й останніми роками і, ймовірно, матиме місце не лише у найближчій, а й середньостроковій перспективі. Одночасно у селах області під впливом високого рівня безробіття активізувалися процеси пошуку жителями нетрадиційної виробничо-господарської діяльності з метою зайнятості у несільськогосподарській сфері. Це, зокрема, спостерігається у прискоренні процесів розвитку суб'єктів сільського зеленого туризму [4, с. 182].

Таблиця 1

Частка господарств населення у виробництві продукції сільського господарства у 2015 р.

Показник	Продукція сільського господарства		Продукція рослинництва		Продукція тваринництва	
	млн. грн.*	% до загальної кількості	млн. грн.*	% до загальної кількості	млн. грн.*	% до загальної кількості
Україна	39219,0	59,3	22795	55,0	16424	66,7
Херсонська область	5220,8	53,2	3758,1	50,2	1462,7	63,0

До того ж додамо, що на Херсонщині функціонують відомі та успішні агропромислові підприємства, які б могли стати не тільки меценатами подібних заходів, але й безпосередніми учасниками, осередками або партнерами розвитку сільського зеленого туризму з проведенням екскурсій у них, дегустацій, придбанням продукції. Насамперед, це виноробне господарство князя П. Трубецького, винзаводи «Кам'янський»,

«Краса Херсонщини» та «Червоний Маяк» (Бериславський район), вино-коньячний завод «Таврія», плодоовочеконсервне підприємство «Чумак» (Каховський район), Херсонський рибводгосп, НДІ баштанництва у м. Гола Пристань, НДІ рису у с. Антонівка, фермерські господарства та інші агропідприємницькі структури, дані щодо загальної кількості яких за видами наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Кількість діючих аграрних підприємств за організаційно-правовими формами господарювання у Херсонській області (розраховано за даними Головного управління статистики в Херсонській області, 2016 р.)

Показник	2014 р.		2015 р.	
	Усього, од.	% до загальної кількості	Усього, од.	% до загальної кількості
Усього підприємств, у тому числі:	30553	100,0	30741	100,0
— фермерське господарство	3022	9,89	2952	9,60
— приватне підприємство	8088	26,47	7950	25,86
— комунальне підприємство	629	2,06	625	2,03
— дочірнє підприємство	496	1,62	453	1,47
— акціонерне товариство	479	1,57	457	1,49
— товариство з обмеженою відповідальністю	5730	18,75	5992	19,49
— кооператив	697	2,28	675	2,20
— інші підприємства	11412	37,35	11637	37,85

Як показують дані табл. 2, у агросфері переважають за кількістю малі приватні господарства — 7,95 тис., або 25,9 % загальної кількості, та фермерські підприємства — 2,95 або 9,6 %. Саме вони, а також домогосподарства та селянські особисті господарства, крім забезпечення аграрного виробництва, є основою здійснення туристичної діяльності на селі. Про це свідчить і європейський досвід її поширення та забезпечення. Крім цього, в області функціонує майже 6,0 тис., або 19,5 %, товариств з обмеженою відповідальністю. Загалом на вказані форми організації виробництва припадає понад 55,0 % всіх суб'єктів господарювання агросфери [5, с. 103]. Решту 45,0 % займають кооперативи, акціонерні товариства, дочірні підприємства тощо. Загалом вони забезпечують виробництво продовольства у національних масштабах.

Рівень землезабезпеченості сільського населення у 2–5 разів перевищує національні та

європейські показники, що забезпечує найвищу у країні зайнятість у агросфері — 37,6 %, а значні обсяги виробництва продовольчої продукції (табл. 3) та її висока рентабельність дозволяють ігнорувати інші види діяльності (табл. 4).

Динаміка площ сільськогосподарських угідь, ріллі, кількості зайнятих, вартості основних та оборотних засобів має тенденцію до скорочення, проте валова продукція після різкого спаду у 2013 р. має повільну, але стійку тенденцію до зростання. Це ж саме стосується показників прибутковості та рентабельності виробництва, а також продуктивності праці та ресурсовіддачі. Завдяки їм, власне, і маємо таку характеристику аграрної діяльності.

Рівень рентабельності продукції має значні розбіжності за видами і роками (табл. 4), що пов'язано з ризиками погодно-кліматичних умов та чинниками невизначеності аграрних ринків. Так, найвищий рівень рентабельності у 2015 р.

* У порівнянних цінах 2010 р.

Таблиця 3

**Величина й динаміка економічних показників сільськогосподарського виробництва у Херсонській області
(розраховано за даними Головного управління статистики в Херсонській області, 2016 р.)**

Показники	Роки					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Площа сільськогосподарських угідь, тис. га	1258,2	1147,9	1023,7	868,3	901,4	887,6
у т. ч. ріллі, тис. га	1187,3	1084,4	973,7	828,8	854,6	840,0
Середньорічна чисельність найманих працівників, тис. осіб	72,6	59,0	42,2	40,7	53,9	50,0
Середньорічна вартість оборотних засобів, млн. грн.	7610,2	7250,3	692,8	670,1	749,4	891,5
Середньорічна вартість основних засобів с.-г. призначення, млн. грн.	4279,5	3952,2	3715,2	3866,2	3744,2	3749,9
Валова продукція (у співставних цінах 2010 р.), млн. грн.	1961,2	2284,9	2071,8	1613,4	2269,9	2274,9
у т. ч. рослинництва	1320,5	1640,0	1339,9	980,5	1701,5	1643,6
тваринництва	640,7	644,9	731,9	632,9	568,4	631,3
Прибуток (збиток), млн. грн.	29,6	-5,8	-36,5	-54,1	71,6	72,6
Рівень рентабельності (збитковості), %	8,6	-0,7	-1,2	-3,2	9,8	11,4
Валова продукція на середньорічного працівника, тис. грн.	27,0	38,7	49,1	39,6	42,1	45,5
Валова продукція на 100 га с.-г. угідь, тис. грн.	155,9	199,1	202,4	185,8	251,8	256,3
Валова продукція рослинництва на 100 га ріллі, тис. грн.	111,2	151,2	137,6	118,3	199,1	195,7

Таблиця 4

**Рівень рентабельності основних видів продукції сільського господарства Херсонської області
(розраховано за даними Головного управління статистики в Херсонській області, 2016 р.)**

Рентабельність	1990	2000	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Рослинництво								
зерно	241,4	55,0	32,2	24,6	2,3	6,8	9,2	-4,3
насіння соняшнику	140,9	119,1	22,1	26,5	27,6	35,6	29,3	16,4
цукрові буряки	-	1,7	0,9	34,5	49,9	39,1	4,9	20,3
картопля	41,3	-7,1	5,5	-3,5	30,3	74,2	4,1	38,6
овочі відкритого ґрунту	39,4	11,6	-5,1	3,3	19,8	37,6	-12,8	2,0
плоди	73,7	24,4	11,1	38,7	19,4	37,9	27,3	33,5
виноград	40,0	35,9	97,9	2,4	4,1	13,1	-13,4	23,4
Тваринництво								
молоко та молочні продукти*	12,7	-27,7	-32,8	-14,6*	-14,6*	-3,1*	-6,9*	28,0
м'ясо:								
ВРХ	15,3	-17,3	-56,9	-31,7	-43,4	-55,1	-42,0	-31,9
свиней	38,1	-14,7	-58,8	-18,5	-23,0	-46,7	-18,9	26,9
овець та кіз	-15,1	-22,4	-55,2	-16,4	-5,4	4,8	-40,9	-14,0
птиці	23,2	-25,8	-38,2	-29,9	-21,7	-42,8	-35,5	-15,4
яйця	4,4	50,6	1,7	9,5	-2,3	-24,7	-20,1	11,0
вовна	12,4	-49,8	-82,2	-68,8	-75,7	-74,9	-67,2	-63,0

(38,6 %) показала нехарактерна для спеціалізації регіону картопля та свинина у тваринництві — 26,9 %. Натомість збитковим виявилось традиційне виробництво зернових (-4,3 %), м'яса ВРХ (-31,9 %), овець і кіз (-14,0 %), птиці (-15,4 %), вовни (-63,0 %). Це вказує на необхідність посилення стійкості виробництва, особливо на рівні відповідних спеціалізованих виробництв, а також на доцільність формування інших видів діяльності, насамперед сільського зеленого туризму, з метою гарантованих доходів.

Разом з тим для економіки Херсонської області санаторно-курортна галузь та туризм є традиційними видами діяльності. Саме вони, поряд із аграрними підприємствами, формують конкурентне середовище функціонування суб'єктів сільського зеленого туризму [6, с. 42]. Проведені нами дослідження свідчать про інтенсифікацію діяльності туристичних підприємств та активізацію виїзного туризму загалом. На протязі останніх років спостерігається постійний розвиток власної туристично-рекреаційної бази області (табл. 5).

* з 2010 р. молоко незбиране.

Кількість та місткість санаторіїв і закладів відпочинку в Херсонській області та в Україні (розраховано за даними Головного управління статистики в Херсонській області, 2016 р.)

Тип санаторно-курортного (оздоровчого) закладу	Україна		Херсонська область		Частка Херсонської області у 2015 р. %
	2015 р.	2014 р.	2015 р.	2014 р.	
Кількість закладів	3012	233	247		8,2
у них ліжок	445251	30346	30847		6,9
у тому числі санаторії	453	8	8		1,8
у них ліжок	125867	1572	1562		1,2
з них дитячі	167	6	6		3,6
у них ліжок	32256	798	788		2,4
пансіонати з лікуванням	55	3	3		5,5
у них ліжок	14919	833	621		4,2
санаторії-профілакторії	224	5	5		2,2
у них ліжок	18584	635	620		3,3
Будинки і пансіонати відпочинку	280	36	41		14,6
у них ліжок	58518	9377	9539		16,3
Бази та інші заклади відпочинку	1947	179	190		9,8
у них ліжок	215521	17866	18450		8,6

Як свідчать дані табл. 5, у Херсонській області зосереджено 1,8 % санаторіїв, 5,5 % пансіонатів з лікуванням, 14,6 % пансіонатів та будинків відпочинку, 9,8 % баз та інших закладів відпочинку. Це означає четверте місце в Україні після Криму, Донецької та Одеської областей. Загалом лікувально-оздоровчі підприємства області забезпечили проведення в них 1,7 млн. людино-днів. На Херсонську область загалом припадає 7,1 % туристичних підприємств країни та 6,5 % наданих ними послуг; 6,1 % платежів до бюджету; 8,5 % зайнятих у цій сфері діяльності; 9,8 % обслугованих туристів, у т. ч. 2,0 % іноземних, 0,9 % виїзних, 6,1 % внутрішніх, 3,5 % екскурсантів.

Рейтинг області за основними показниками діяльності туристичних підприємств відповідає 9–11 місцю серед 24 областей. Зокрема, порівняно з 2005 р. кількість обслуговуваних туристів зросла на 14 %, у т. ч. іноземних — на 38,0 %; екскурсантів — на 19,0 % обсяг наданих послуг — у 1,7 разів; платежі до бюджету — на 54 %; кількість зайнятих в галузі — на 59,8 %, кількість туристичних підприємств-ліцензіатів збільшилась у 1,9 разів. Зазначимо, що у наведеній статистиці практично відсутній показник по приватному сектору приморських сіл та селищ, оскільки практично вся їх діяльність знаходиться у «тіні» і будь-яка інформація щодо її обсягів та результатів є відсутньою.

Організація фестивалів, свят, виставок і ярмарок у сільській місцевості регіону є такою важливою для розвитку господарств та малих підприємств сільського зеленого туризму ще й у зв'язку з тим, що у херсонських селах надзвичайно слабо розвинена інфраструктура розваг [7, с. 253]. Це

яскраво ілюструє кількість наявних у сільській місцевості закладів культури і мистецтва та активність регіону щодо проведення виставок і ярмарків. Найбільше забезпечені закладами культури і мистецтва Білозерський, Генічеський, Голопрістанський, Каховський та Олешківський райони. Найгіршими у цьому відношенні є Верхньорогачицький, Високопільський, Іванівський, Каланчацький та Нововоронцовський райони.

Невисока активність спостерігається також у проведенні виставок і ярмарків, враховуючи те, що лише частина з них проходить у сільській місцевості регіону. Ярмарки у Херсонській області взагалі відбуваються рідше, ніж раз на місяць. Далеко не в кожному селі є заклад культури клубного типу, забезпеченість ними становить приблизно 64,1 %. Ще гіршою є ситуація із забезпеченістю сільської місцевості демонстраторами фільмів. Так, на один демонстратор фільму припадає 13–14 сіл. А враховуючи той факт, що далеко не всі з них знаходяться у справному або працюючому стані, ситуація взагалі видається критичною. Безумовно, нові технології, мережа Інтернет значно змінили традиційні способи дозвілля населення, зробивши їх більш індивідуальними [8, с. 70]. Проте інтернет-користувачами є тільки 1/3 сільського населення області.

Як зазначалося, складною методичною проблемою вивчення розвитку туристичних підприємств є відсутність повних статистичних матеріалів щодо їхнього функціонування. Поряд із наявністю адміністративних даних відносно туристичних потоків за метою відвідування відсутня інформація щодо структури споживання та обсягів туристичних споживчих витрат. Велике значення має й

порівнянність баз даних [9, с. 7]. Вона забезпечує можливість порівняння інформації з метою виявлення тенденцій, закономірностей розвитку туристичних підприємств на селі та в цілому; змін, що відбуваються у просторі і в часі; оцінки й співставлення величин однойменних показників, які відносяться до різних регіонів та країн.

Як свідчать дані опитувань та офіційного сайту Херсонської обласної державної адміністрації, в останні 10 років їх кількість зросла до 56 одиниць, або більш ніж у 3,0 рази. Відносно кількості аграрних підприємств це становить 0,18 %, відносно санаторно-курортних закладів — 22,7 %. Це дозволило оздоровлювати, за різними оцінками, 25–50 тис. осіб щорічно, або лише 0,8–1,7 % загальної кількості туристів, які відвідують область, а також забезпечити зайнятість принаймні 1000 осіб та збільшити доходи домогосподарств, у середньому, на 3,0–60,0 тис. грн. і більше [10, с. 69].

Висновки. Підприємства сільського зеленого туризму, розміщені у мальовничих місцях Придніпров'я та Причорномор'я, спеціалізуються на ексклюзивному активному і пасивному видах відпочинку, різноманітних послугах та атракціях, надають комплексні або монопослуги й здатні забезпечити різноманітний туристичний попит. Однак загальну кількість агроосель, які приймають туристів у Херсонській області, визначити дуже важко, оскільки основна їх частина (за різними оцінками, до 90,0–98,0 %) перебуває «у тіні», тобто є незареєстрованою або сплачує податки не повністю. Тому у перспективі важливе значення матиме всебічна їх державна та місцева підтримка з метою легалізації, державно-аграрного партнерства, стимулювання участі у вирішенні проблем сільських територій.

Література

1. Скляр Г. П. Соціальна відповідальність у структурі мотивації інвестування в туристичному бізнесі / Г. П. Скляр, О. В. Яріш, Л. В. Гніпа-Черневецька // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. — 2011. — № 4 (49). — С. 193–198.
2. Рутинський М. Й. Зелений туризм / М. Й. Рутинський, Ю. В. Зінко. — К.: Знання, 2008. — 271 с.
3. Мармунь Л. О. Ринок праці та зайнятість населення сільських територій: теорія і практика регулювання: [монографія] / Л. О. Мармунь, І. А. Романюк. — Херсон: Айлант, 2015. — 266 с.
4. Самолюк Н. М. Сільський туризм як перспективний напрям самозайнятості сільського населення / Н. М. Самолюк // Соціально-трудова відносина: теорія та практика: зб. наук. праць. — 2012. — № 2 (4). — С. 180–185.

5. Кудла Н. Є. Механізм категоризації сільських садіб у розвитку зеленого туризму / Н. Є. Кудла // Економіка АПК. — 2010. — № 8. — С. 100–106.

6. Черевко Г. В. Методика визначення ефективності агротуристичної діяльності / Г. В. Черевко, І. В. Черевко, Г. І. Шимечко // Економіка АПК. — 2011. — № 1 (195). — С. 39–46.

7. Ігнатенко М. М. Проблеми та перспективи розвитку сільського туризму в Україні / М. М. Ігнатенко // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. З. Жицького. Серія «Економічні науки». Т. 12.. — 2010 — № 1 (43). — С. 252–255.

8. Перегуда С. Агротуризм як форма диверсифікації діяльності аграрних формувань / С. Перегуда // Зерно і хліб. — 2013. — № 4. — С. 70–71.

9. Забуранна Л. В. Маркетингове дослідження портрету власників садіб сільського зеленого туризму / Л. В. Забуранна // Туризм сільський зелений. — 2012. — № 2. — С. 6–10.

10. Липчук В. Агротуризм: організаційно-економічні засади розвитку: [монографія] / В. Липчук, Н. Липчук. — Львів: Сполом, 2008. — 160 с.

References

1. Sklyar, H. P., Yarish, O. V. & Hnypa-Chernevetka, L. V. (2011). *Sotsialna vidpovidalnist u strukturi motyvatsii investuvannia v turystychnomu biznesi* [Social responsibility in the structure of the motivation of investing in the tourism business]. *Naukovyy visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli*, 4 (49), 193–198 (in Ukr.).
2. Rutynskyy, M. Y. & Zinko, Yu. V. (2008). *Zelenyy turyzm* [Green tourism]. Kyiv, Znannya Publ. (in Ukr.).
3. Marmul, L. O. & Romanyuk, I. A. (2015). *Rynok pratsi ta zainiatist naseleennia silskykh terytorii: teoriia i praktyka rehuliuвання* [Labor market and rural population employment: theory and practice of regulation]. Kherson, Aylant Publ. (in Ukr.).
4. Samolyuk, N. M. (2012). *Silskyy turyzm yak perspektivnyy napriam samozainiatosti silskoho naseleennia* [Rural tourism as a perspective area of self-employment of rural population]. *Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia ta praktyka*, 2 (4), 180–185 (in Ukr.).
5. Kudla, N. Ye. (2010). *Mekhanizm katehoryzatsiyi sil s kykh sadyb u rozvytku zelenoho turyzmu* [The mechanism of categorization of village estates in the development of green tourism]. *Ekonomika APK*, 8, 100–106 (in Ukr.).
6. Cherevko, H. V., Cherevko, I. V. & Shymechko, H. I. (2011). *Metodyka vyznachennia efektyvnosti ahroturystychnoi diialnosti* [Methodology for determining the effectiveness of agritourism]. *Ekonomika APK*, 1 (195), 39–46 (in Ukr.).
7. Ihnatenko, M. M. (2010). *Problemy ta perspektivy rozvytku silskoho turyzmu v Ukraini* [Problems and prospects of development of rural tourism in Ukraine]. *Naukovyy visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu veterynarnoi medytsyny ta biotekhnolohii im. S. Z. Hzhyskoho*, 1 (43), 252–255 (in Ukr.).
8. Perehuda, S. (2013). *Ahroturyzm, yak forma dyversyfikatsii diialnosti ahrarnykh formuvan* [Agricultural tourism as a form of diversification of agrarian formations]. *Zerno i khlib*, 4, 70–71 (in Ukr.).
9. Zaburanna, L. V. (2012). *Marketynhove doslidzhennia portretu vlasnykiv sadyb silskoho zelenoho turyzmu* [Marketing research portrait of owners of rural green tourism homesteads]. *Turyzm silskyy zeleniy*, 2, 6–10 (in Ukr.).
10. Lypchuk, V. & Lypchuk, N. (2008). *Ahroturyzm: orhanizatsiyno-ekonomichni zasady rozvytku* [Agritourism: organizational and economic principles of development]. Lviv, Spolom Publ. (in Ukr.).